

КНИГА, ЯКА
“ЗАВЖДИ РОЗГОРНУТА ПОСЕРЕДИНІ”

Глушак А.С. Бродячий сюжет: AVE EVA. Ліричні апокрифи. Неромантичний альбом: Поезії. – Одеса: Астропринт, 2000. –

120 (71+49) с.

У контексті загальної постмодерної тенденції сучасного мистецтва, у розмаїтті індивідуально-стилістичних практик та авангардних методик художнього освоєння та образного відтворення світу і людських почуттів збірка перекладів та власних віршів Анатолія Глушака “AVE EVA” – явище яскраво нетенденційне, те, що здійснено неначе поза впливом силового тяжіння песимістичної ситуації. Гідний широкого подиву та захоплення романтичний, вітаїстичний пафос цієї книги тим більше, що немає у ньому прихованого натяку (або якщо і є, то ледь помітний) на гірку іронію чи сарказм, які для новітньої літератури є знаковими прийомами, лакмусовими реактивами у синтезі художнього, публіцистичного та хронікального, що на сьогодні характеризують більшість мистецьких явищ. Звертаючи увагу на авторське пояснення своєрідності збірки, подане у фіналі “Неромантичного альбому”, про те, що “книга буття пишеться на небесах, а складають її зазвичай позірні випадковості” [1,70], дозволимо собі сміливість назвати збірку “AVE EVA” щасливою випадковістю, натхненною та ліричною.

По-перше, несподівано вражає “консервативна” несучасність дотримання жанрового канону, що проявляється у раритетній поазі до всіх деталей і атрибутів книжкового оформлення, коли увага приділяється найпрозорішим силуетам, кольоровій пластичності образів та їх взаємопереходам, коли затерті слова “зміст” і “форма”, їх взаємозв’язки інкорпуються одне в одного так природно, широко й несподівано, як небо і птах, як сонях–земля–сонце, як звук і слово, як море і горизонт, як музикальна нота, регістр і симфонія... Це одна з тих унікальних книг, в якій візуально реалізовано ідею інтерсуб’єктивної незавершеності художнього явища, оскільки в залежності від того, що у даний момент вважатиметься початком, змінюється композиційна структура книги, в якій обкладинка та продумане розміщення творів здійснено таким чином, що пер-

ша та остання сторінка взаємопов'язані не за принципом фіналу та зачину, а взаємозворотні. Вони переходять одна в іншу, і в будь-якому випадку завжди будуть *першими-і-останніми*, як і кожна подія, вчинок, образ у житті, про що йдеться у поезії Тадеуша Ружевича “Оповідання про старих жінок”, на якій особливий авторський акцент–своєрідний словесно-музичний супровід до вічної мелодії життя:

*старі жінки
зародки
невідоме без тасмиць
сонця що котяться
старі жінки
бувають малими зморщеними
висхлими джерелами овочами
або огрядними
круглястими мов Будди
коли ж самі вмирають
з їх очей спливає
сльоза
і прикипає
на вустах дівчини
до поштики [1,54].*

Навіть в архітектоніці книги, дизайн якої збудований на ідеї контрастного поєднання кольорів (чорне на білому, біле на чорному), антагоністичне протиставлення візуально трансформується у амбівалентну єдність. Прикметно, що значення хронотопічної процесуальності, котра є принципом контрарного протиставлення понять початку та кінця, активно впливає на провідну тематику книги, у реквізитах якої зазначено, що “у сукупності збірка подає своєрідний портрет жінки в соціально-психологічній атмосфері ХХ століття”. Від першого та надзвичайно яскравого враження, яке справляє цей “портрет”, виникає відчуття давно забутого, акронічного, лицарського ставлення до головної героїні, а техніка виконання цього портрета характеризує його автора, за його ж власними словами, як того, що “так і не позбувся вразливості до ліричних струменів у слові та почуттях (власне, ніколи й не прагнув цього)” [1,69]. Вона–жінка, чиї “слово і дія” “в кульмінаційному дійстві біля біблійного древа добра і зла” були першими [1, 70], у круговороті фатальних та випадкових змін завжди зали-

шатиметься своєю, образ якої трансформується та перевілюється у кожній конкретній поезії, але принципово зберігатиме сутнісну основу жіночого ества, постійну лише у своїй мінливості:

*Стань птахою, виспівуй дзвінко
І знов поклич у путь мене,—
Хоч в кожну мить ти спершу жінка,
Що поєднала все земне [1, 25].*

“Ліричні апокрифи” та “Неромантичний альбом”, що входять до збірки “Бродячий сюжет: AVE EVA”, поєднуються ідеєю взаємозворотності: в одному циклі подано поезії А.Глушака у перекладах на російську мову різних авторів–В.Зубаревої, О.Дмитрієва, Т.Сергієвої, В.Вихристенка, О.Дорохіна та авторських, у іншому– Глушаківі переклади на українську поезій Г.Абашідзе, А.Ахматової, О.Дмитрієва, М.Дудіна, Є.Євтимова, М.Заболоцького, В.Зубаревої, А.Йозефа, А.Кодзати, Є.Літської, С.Місаковського, Г.Посвятовської, В.Рудюкаса, Т.Ружевица, В.Солоухіна, Д.Шайнера, В.Шимборської. Порівняльне зіставлення оригіналу та перекладу вимагає детальнішого філологічного аналізу, і, сподіваємося, знайде уважного та сумлінного дослідника, тим більше, що дана сфера гуманітарного знання є досить актуальною, а перспективність такого аналізу в контексті даної збірки очевидна, бо більшість із запропонованих творів до цього часу в українському перекладі не були відомими. Та й коло майстерною інтерпретацією долучених до української культури поетів створює особливо дорогоцінний сплав творчості для-всіх і елітарної про-всіх, і тільки про-мене, коли голос “я” і роз-чиняється, і не-розчиняється в астральному зойку планети, є і окремою струною віюли, і звучить в арфічному оркестрі як зоряний інтеграл. Альбом, складений із поезій грузинського, російських, болгарського, угорського, осетинського, польських, литовського, чеського авторів, усупереч заголовковому епітету “не-романтичний”, має такий потужний фермент романтики вітаїзму, закладений в енергетику словообразної структури розділу-інтертексту про нурти людської душі в одвічному бродячому сюжеті “Він–Вона–Любов”. Кожна з цих запозичених поезій пере-сотворена на український лад, легко входить у контекст рідної словомови, ніби й прозвучала вперше саме так, хоч при цьому не втрачається багатонаціональний спектр духовних візій да ідіостильових констант.

Прикметно, що фрагментарна неоднорідність різних поглядів та емоцій, відмінних стилістичних методик та художніх інтенсій (оскільки специфіка перекладацької діяльності полягає не у довільному інтерпретаційному тлумаченні текстового матеріалу, а із збереженням “голосу” автора, у толерантному та паритетному вмінні прочитати та передати індивідуальну оригінальність іншомовного твору) якісно впливає на портретну єдність, яка зберігається завдяки принципу композиційного розгортання теми у ліричному циклі. Таким чином, “портрет” набуває динамічного розвитку, авторський задум, реалізований у композиційній доцільності розміщення окремих творів, оживлює антологічну статистику, яка зазвичай є ознакою подібного літературного видання.

Невипадково заголовок збірки, контамінований з двох ліричних мотивів, містить у собі метафоричний натяк на циклічну основу з тяжінням до безфабульної поеми – “Бродячий сюжет”. Однак сюжетна специфіка збірки реалізована надзвичайно своєрідно, граційно приховано, що найбільш витончено сполучається з поетикою назви. Центральна, графічно виділена, повторена на берегах кожної сторінки фраза “AVE EVA” – латинізований паліндром (“той, що обертається”), – семантично підкріплює центральну ідею збірки, окрім того підказує шлях поетологічної рецепції. Спосіб прочитання паліндрома, в якому змістове, значиме не втрачається в залежності від напрямку – зліва направо чи навпаки, – нагадує коливання вічного маятника, амплітуда якого у горизонтальній проекції є колоподібною. Ідея кола (закладена в основу збірки), в якому будь-яка рівновіддалена від *центру* (у поетологічній “геометрії” – *ліричний суб’єкт*) точка (*ліричний об’єкт*) буде серединою лінії у композиційній структурі не є ідеальною, а від цього – нештучною. На перший погляд, кількісна різниця першого та другого циклів є *випадковою*, що порушує чітку логіку взаємозворотньої архітектоніки, в якій складові словосполучення поза контекстом фрази теж є паліндромами, а отже, кількісно тождними. Чому ж розділи збірки, при розміщенні яких активно простежується авторський задум паліндромного принципу взаємозворотності (навіть кольоровою), порушують цю логіку при кількісному зіставленні? Цікавими у відповіді на це питання є гіпотетичні припущення символічного збігу деяких чисел у нумерації та загальному обсязі книги. Поетичний текст та ілюстрації до його оформлення, взяті з графічного доробку Пікассо, розміщені на 120 сторінках. Оскільки “*Ліричні апокрифи*” та “*Неромантичний*

альбом” являють собою окремі цикли, друк яких здійснено у діа- метрально протилежних напрямках, що при читанні змушує обер- тати книгу за горизонтальною віссю, нумерація сторінок далі 71-ої у “*Неромантичному альбомі*” та 49-ої у “*Ліричних апокри- фх*” не ведеться. Загальний обсяг книги складається із суми цих двох чисел, як те зазначено у реквізитах –120 (71+49), що у *десять* раз більша від того числа, з якого починається нумераційне по- значення сторінки (12), і саме з такою кількісною різницею (на 10) представлено кожен із циклів. Можливо, *випадково*, але сума чисел, цифрами на позначення яких є 7,1,4 та 9 складатиме 21, “прочитання” якої зліва направо знову ж таки –12. Як не парадок- сально, але саме *випадковість* спонукає до пошуків *закономір- ності*, зокрема у структурі даної книги, при аналізі якої важливого значення набуває щонайменше відхилення від звичного оформ- лення поетичного тексту. Випадковість лише підтверджує глибоко філософічну формулу незавершеності людського пізнання себе та світу, коли якась відома, багатьма повторена і, здавалося б, незмінна схема причин та наслідків, одного разу порушує звичний порядок речей і примушує знову все починати спочатку, щоб світ побачити як вперше у житті, щоб це життя продовжувалося. За словами Нобелівської лауреатки Віслави Шимборської:

*Кожен початок
є тільки продовженням
а книга випадковостей
завжди розгорнута посередині [1, 67].*

Та цілком парадоксальною невідповідністю є наявність ще од- ного кола, за допомогою якого семантика і поетика тексту збірки окреслює спіральний виток. Книга обертається й обертається на- вколо вісі, щоразу розкриваючись посередині. Мова йде про ру- хому діалектику мислі на підложжі двох самодостатніх циклів (а вже саме слово “цикл” у перекладі з грецької – коло), підкорених не лише власному внутрішньому ритмові-завершеності, самодо- статньо спрямованій логіці у трактуванні системи мотивів, але й їх компенсаторних функцій взаємодоповнення і взаємвідштовху- вання, антитези “своє” – “чуже”, протиставлених форм двох іпоста- сей перекладів, що і встановлюють особливий лад, гармонію і рів- новагу в інформаційному й естетичному просторі збірки. Ними, мабуть, знімаються з черги денної суперечності і дисонанси, при-

кликані до життя ідеєю пошуку людської цілісності в розчакнутому світі і негармонійній душі, долання трагедії відчуження й екзистенційної самоти. Гнучкість взаємин двох закритих герменевтичних кіл–розділів призводить у кінцевому рахунку до цілісного тексту, еластичного за випроміненням інтенсивних духовних імпульсів і відкритого культурницьким впливам. І річ не тільки в густому алюзійному фоні збірки, на якому виразно прокреслено лінії творчої особистості Анатолія Глушача, непересічної індивідуальності сучасного митця та ще й родом з літературної Одеси. Більшою мірою приваблює продовження мистецької традиції, пов'язаної з розвитком неокласичної манери письма, плідної в українській культурі ХХ ст., що дала змогу не просто виживати в умовах стагнації і занедбаня духовних цінностей, вимушених поступок прагматизмові і суспільній приреченості стану пошуку дороги до гармонізації життя, а й утримувати висоту нетлінних піднесень і відкриттів у царині духу.

“AVE EVA”, видрукована в Одесі 2000 року, завдяки своїй неокласичності вступає в незримий діалог з поетичною книгою Миколи Зерова “Камена”(1924), так само складеною з блискуче здійснених перекладів світових поетів і “самотнього меду” власних художніх словоформ, зі збірками “Простір”, “Земля і вітер” Павла Филиповича, “Проростень” Михайла Драй-Хмари, витонченої поезії та перекладів Максима Рильського і далі–з творчістю сучасного неокласика Ліни Костенко. Незникома ріка української духовності повниться все новими джерельцями й потічками, хімічний склад яких утримує пам'ять про українську культуру в світовому контексті. Неокласична духовність проглядає і в авторському поясненні власних художніх концептів, що йде від Франкової школи поета-вченого до Лесі Українки, аж до інтелектуальної лінії в розвитку української літературної цивілізації впродовж ХХ ст. і на межі тисячоліть. Іманентне Глушачове тяжіння до духовної археології та старожитностей, пошуки сакралізованого часу і простору “*праведного вчинку*, куди йдуть на поклоніння палітри з далеких країн”, що “мариться як Патерик, як Книга імен праведників, до якої повинні бути долученими й наші імена” [2, 5].

І хоч автор збірки “Бродячий сюжет: AVE EVA” не завжди посилається на цей Патерик, девуалюючи конкретні імена, мігруючі образи і сторінки в ньому, але силове поле взаємодії літературної археології і сучасності надто напружене і прозоре, щоб його обійти увагою. Та й так було задумано автором–викресати вогонь в

одежі слова для нового багаття творчості, покладаючись на досвід світової літератури. Через те у сьогочасній збірці оживають вічні культурні матриці, і кожен з читачів їх прочитає по-своєму, осмилюючи образ універсальної Краси і Жіночності, еквівалентний Прекрасній Дамі, символів вітальної сили і родової пам'яті, неврирушості життєствердного начала і зміни духовних поколінь. Напрошується чимало аналогій, у ряд з якими можна і треба поставити книгу Анатолія Глушача, щоб зрозуміти і відчитати всі її приховані смисли, ту її особливу гуманітарну ауру, що випромінюють як окремі тексти, так і цілісна система. Автор по-неокласичному пояснює себе образами-символами, взятими з сакральних, священних книг (Біблія, Пісня пісень) і літературних джерел (Олександр Блок і Леся Українка, Ліна Костенко і Віслава Шимборська, Анна Ахматова і Тадеуш Ружевич), зі скарбниці народнопоетичного художнього материка. Алюзії, видобуті з назв і жанрових ознак, винесених у заголовки розділів, так само репрезентативні з погляду палімпсестності і контекстуального розгалуження збірки, в якій доцільно ужито художній код, яким без втом, але з користю для духовного здоров'я користується людство. Так, і перша (“Бродячий сюжет”) і друга частина назви (“AVE EVA”) прирощують змістові варіації за допомогою такої контамінації–поєднання. Заголовок “AVE EVA” алюзійно перегукується з сакральним текстом, присвяченим Пресвятій Богородиці,–католицьким гімном “Ave Maria”, що дав натхнення для неперевершеного втілення не лише латиною, але й музикою й співом, що впливає на безсловесному рівні–підсвідомому сприйманні святості і духовного піднесення. Вчувається і традиція жанрової форми, архаїчної лірики, вагомим компонентом якої є хвалебна пісня–гімн на честь Бога, божества, героя, в даному разі Героїні в різноманітних іпостасях. Долучається до цього і голос Лесі Українки з її філософською темою призначення Поета, з її автометаописом, спрямованим на розкриття образу Деміурга, вершинним втіленням якого є поезія “Ave Regina” з її градаційним вивіщенням Цариці–Музи, – котра радується (стан “ave”), коли Поет, здобуваючи істину і красу в мистецькому осяянні, відкритті духовних скарбів і словесних перлин, стікає кров'ю власного серця, самоспалюється на багатті творчості, бо переживає й гріх переступу, проникаючи в сакральні нелюдські зони знання про себе і Космос. Так стає зрозумілою поетика назви “AVE EVA”.

Спосіб komponування збірки з двох циклів, композиційно сполучених спільністю мотивів (топіки), логікою розвитку генеральної теми та єдністю художніх прийомів, багато в чому визначається і пам'яттю жанру–типом і моделлю твору. Сам автор збірки жанрову модель кладе в основу диференціації розділів, один з яких підкреслює переважаючу роль альбомної лірики (звідси заголовок “Неромантичний альбом”), а в другому спеціально декларується і кваліфікується жанрова ознака **апокрифічності** (“Лирические апокрифы”), що, здається, на позір, стоять на різних берегах сучасної творчості. Так виникає ще одна форма паліндромного обернення, коловидної структуризації книги, яка завжди “розгорнута посередині”. І хоч вірші, виконані в альбомному режимі, належать до розряду салонногатурнкових чи переважно інтимного призначення і конкретної адресності, тим часом апокрифи (від грецького–таємне, заповідне) належать до християнського епосу, заснованого на Святому Письмі, Житті Святих, але сама форма возвеличення й інтимізації адресата поетичного звернення викликає ефект подвоєння сугестивного враження і множинності естетичних смислів, закладених у кожен вірш зосібна і в художню цілісність збірки.

Та дані якості поетики (циклізація, алюзії, інтертекстуальність, **переклади на і переклади з**, структурна організація, композиція, візуальне паліндромне оформлення, свідомо двомовність (українською і російською мовами: своє–по–російськи, чуже–по–українськи), естетизм і добрий смак у спеціально продуманому книжковому дизайні)–те пояснення авторської ідеї книги і задуму, донесення прихованих смислів, які поет дає читачеві за допомогою специфічної художньої мови, коду, ключі до розшифровки якого закладено у тексті. Отже, це ті сигнали, які посилаються споживачеві мистецтва у вигляді літературних канонів, і тоді художня інформація стає набутком читача приховано, без прямих авторських втручань, а через естетичні канали. І тут А.Глушак проявив справжню майстерність і віртуозність неокласичного письма. Але є в збірці “Бродячий сюжет: AVE EVA” і пряме, безпосереднє пояснення, структурно оформлене як два завершально–підсумкові суброзділи, написані аналітично, розміщені як прозові інкрустації: 1) “З книги випадковостей” наприкінці “Неромантичного альбому” і 2) “Письма без конвертов” входять у цикл “Лирические апокрифы”. Тут відкрита апеляція до читача, подана як авторське кредо, філософія творення безперервної книги буття,

яку кожен відкриває на своїй сторінці, фрагменти яких варто зачитувати. “З книги випадковостей”: “Мені здається, що стародавній, воістину бродячий сюжет літератури і мистецтва–ВІН і ВОНА–зфокусований на жінці”. З “Листів без конвертів”: “Эта часть книги “Бродячий сюжет: AVE EVA”–благодарение и привет друзьям по жизни и литературе, письма без конвертов на исходе столетия”.

Саме так–виважено на терезах гармонії і художньої доцільності, мистецької переконливості власного творчого пошуку–збудовано збірку “AVE EVA”. Відточеність кожного штриха і нічого зайвого, переобтяжливого, наче за порадою метра Миколи Зерова–“класична пластика, і контур строгий, / і логіки залізна течія–/оце твоя, поезіє, дорога”.

Що ж, у добрий час хай приходитиме дана книга до читача і щасливого плавання за добре прокладеним авторським курсом в морі сучасної літератури, “AVE EVA”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глушак А.С.Бродячий сюжет: AVE EVA. Ліричні апокрифи. Неромантичний альбом: Поезії.–Одеса: Астропринт, 2000.–120 (71+49) с.
2. Кравець Віктор. Поезія та проза. Війна та мир (В.Некрасов та Р.Немировський) // СіЧ. – 2001. – №10. – С. 4–9.